

УДК 324

Методологічні аспекти використання параметричного підходу щодо дослідження електорального простору

М.М. ШЕЛЕМБА

Ужгородський національний університет, м. Ужгород, Україна,
E-mail: shelemba.m@gmail.com

Авторське резюме

У статті висвітлено еволюційні аспекти становлення наукових поглядів на використання параметричного підходу щодо дослідження електорального простору. Розглянуто методологічні засади використання параметричного підходу із використанням кількісних методів дослідження електорального простору, серед яких методи факторного, кореляційного аналізу, регресійного аналізу, методу групування підсумків виборів за територіями і населеними пунктами різних типів. Виявлено, що метод факторного аналізу відноситься до основних методів електорально-географічних досліджень, з його допомогою можна оцінювати найбільш важливі фактори електорального вибору. Доведено, що факторний аналіз при використанні параметричної моделі може бути заснований на факторах, які піддаються кількісному вимірюванню і є найбільш значимими для населення. В дослідженні вказано, що кореляційний аналіз відноситься до найбільш поширених математичних методів електорально-географічного аналізу. В наукових працях зазначено, що регресійний аналіз дозволяє визначити рівняння, які описують залежність голосування від того або іншого кількісного параметра. Також у статті зазначено, що одним із шляхів вивчення залежності географії впливу партій від різноманітних соціально-економічних параметрів є групування підсумків виборів за територіями і населеними пунктами різних типів. Доведено, що найбільшого використання в розрізі параметричного підходу набули факторний та кореляційний аналізи.

Ключові слова: електоральний простір, параметричний підхід, якісні методи, кількісні методи, факторний аналіз, кореляційний аналіз, фактори.

Methodological aspects of the use of quantitative approach are in relation to research of electoral space

M.M. SHELEMBА

Uzhhorod national university, Uzhhorod, Ukraine, E-mail: shelemba.m@gmail.com

Abstract

In the article the evolutionary aspects of becoming of scientific looks are reflected to the use of self-reactance approach in relation to research of electoral space. Methodological principles of the use of self-reactance approach are considered with the use of quantitative methods researches of electoral space, among that methods of factor, cross-correlation analysis, regressive analysis, method of grouping of results of elections after territories and settlements of different types. It is educed that the method of factor analysis behaves to the basic methods of electoral geographical researches, with his help it is possible to estimate the most essential factors of electoral choice. It is well-proven that a factor analysis at the use of self-reactance model can be based on factors that yield to the quantitative measuring and are most meaningful for a population. It is indicated in research, that a cross-correlation analysis behaves to the most widespread mathematical methods electoral - geographical analysis. It is marked in scientific works, that what describe dependence of voting on that or other quantitative to the parameter. It is also marked in the article, that one of ways of study of dependence of geography of influence of parties from various socio-economic parameters is grouping of results of elections after territories and settlements of different types. It is well-proven that the most use was purchased in the cut of self-reactance approach purchased factor and cross-correlation analysis.

Keywords: electoral space, self-reactance approach, quality methods, quantitative methods, factor analysis, cross-correlation analysis, factors.

Постановка проблеми. Дослідження електорального простору необхідне для виявлення його основних тенденцій розвитку, подальшого моделювання електоральних процесів. Від того, наскільки обґрунтованим та достовірним є дослідження залежить успіх майбутніх виборів, відповідність отриманих результатів даним прогнозування. Процес оцінки електорального про-

стору передбачає обґрунтування та визначення методологічної бази, яка складається з моделі та певних методів (методу). При цьому вибір певних методів повинен ґрунтуватись на можливостях проведення дослідження. А саме: за умов обмеженості ресурсів дослідження, необхідності виявлення загальних тенденцій розвитку електорального простору, найбільш ефективним

© М.М. Шелемба, 2014

може бути використання експрес-методів, а якщо дослідники володіють широкими можливостями обробки та аналізу інформації, використовуються комплексні моделі дослідження із застосуванням різних методів.

Аналіз досліджень і публікацій. Основні напрями методологічного забезпечення досліджень електорального простору висвітлено в працях низки вітчизняних та іноземних авторів, серед яких К.П. Боришполець, М.В. Гришин, О. Ю. Мелешкіна, В. Я. Гельман, Ю. М. Благовещенський, Г. В. Голосов, Р.В. Євстифеев, А.С. Ахременко, Ю. Гайворонський, Ю. В. Дзядик, А. В. Єхнич, М. В. Жеребцов, І. А. Журкіна, В. Ф. Ковров, Л. В. Смргунов, Дж. С. Бенкс, Д. Блек, М. Фіоріна тощо. З огляду на різноманітність наукових поглядів стосовно використання параметричного підходу щодо дослідження електорального простору існує необхідність їх систематизації.

Мета дослідження – систематизація наукових підходів стосовно використання параметричного підходу щодо дослідження електорального простору.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових праць [3-6] свідчить, що на сучасному етапі розвитку для досліджень електорального простору використовують параметричний підхід із відповідними кількісними методами та гуманітарний підхід із застосуванням якісних методів.

Розглянемо основні методологічні аспекти дослідження електорального простору за допомогою кількісних методів і, відповідно, параметричного підходу (моделі).

А. Зігфрід [13] вказує, що з 50-60-х рр. ХХ ст. у дослідженні електорального простору досить широке поширення отримав параметричний підхід, в якому використовується кореляційний, типологічний, факторний, ієрархічний і регресивний методи аналізу з використанням електоральної статистики.

І.А. Журкіна [6] класифікує основні кількісні методи, які використовуються за умови застосування параметричної моделі дослідження. За твердженням автора [6], до основних кількісних методів дослідження електорального простору можна віднести:

1) факторний аналіз. Цей метод відноситься до основних методів електорально-географічних досліджень, з його допомогою можна оцінювати найбільш важливі фактори електорального вибору. Серед найбільш важливих факторів автор [6] виділяє фактор ефекту друзів та сусідів, фактор проблемного голосування, фактор ефекту виборчих кампаній тощо. На нашу думку, не можна погодитися з таким твердженням, оскільки в межах параметричної моделі використовуються ті фактори, які можуть бути оцінені за допомогою кількісних показників. Наприклад, фактор соціально-економічного стану області до виборів при діяльності в законодавчих і виконавчих

державних органах партії більшості може бути легко оцінений на підставі статистичних даних. Також фактор можливого зростання соціально-економічного стану області після виборів при діяльності в законодавчих і виконавчих державних органах партії більшості можна оцінити на підставі зіставлення попередніх тенденцій, за умови, що ця партія функціонує впродовж декількох виборчих кампаній. Тому необхідно констатувати, що факторний аналіз при використанні параметричної моделі може бути заснований на факторах, які піддаються кількісному вимірюванню і є найбільш значимими для населення;

2) кореляційний аналіз. Як вказують дослідники [3-6], кореляційний аналіз відноситься до найбільш поширених математичних методів електорально-географічного аналізу.

За твердженням І.А. Журкіної [6], коефіцієнт кореляції може бути визначений між результатами голосувань територій (областей, окремих регіонів) і соціально-економічними та демографічними показниками цих територій держави. Значення цього коефіцієнта дозволяє судити про те, наскільки значимою є залежність між певними показниками і результатами виборів. Також можна проаналізувати зміну цього зв'язку (залежності) впродовж декількох виборчих кампаній.

Не можна погодитися з думкою М.В. Гришина [3], що досить часто опозиційно голосують території, які знаходяться у важких соціально-економічних умовах. Мається на увазі опозиційно до провладних партій. Твердження цього автора [3] щодо опозиційного голосування територій, які знаходяться у важких соціально-економічних умовах, на нашу думку, відноситься до країн з високим рівнем демократизації виборів. На прикладі результатів парламентських виборів у 2012 р. в Україні можна спростувати справедливість твердження М.В. Гришина [3]. Оскільки, як свідчать матеріали Центральної виборчої комісії України [9], провладна партія «Партія регіонів» під час парламентських виборів у 2012 р. в Донецькому і Луганському регіонах, які вважаються найбільш депресивними з соціально-економічної точки зору [11], набрала найбільший відсоток голосів виборців по Україні, відповідно 65,09% (Донецька область) і 57,06% (Луганська область). Тобто, в цих регіонах фактор соціально-економічного стану не відігравав визначальної ролі на вибір виборців.

Досить аргументованим є твердження І.А. Журкіної [6], що в умовах авторитарного режиму більшість виборців регіонів, які знаходяться в депресивному соціально-економічному, демографічному стані, можуть віддавати свої голоси за провладні партії. Це можна пояснити позиціями місцевої влади, мобілізацією адміністративних ресурсів і пояснюється конформізмом та підконтрольністю титульного

електорату, особливо сільського. Тобто, твердження М.В. Гришина [3] про те, що депресивні регіони голосують за опозиційні партії вважається прийнятним тільки для країн з розвинутою демократією, суворим контролем використання адміністративного ресурсу.

Необхідно відмітити, що деякі автори [1] також виділяють інші найбільш значимі соціальні кореляти, серед яких вік і частка населення, яке можна ідентифікувати за професійною ознакою. На нашу думку, такий підхід може використовуватися в країнах або регіонах, де характерні різкі відмінності в голосуваннях у населення за цими ознаками. Наприклад, для України на сучасному етапі розвитку виділення в якості кореляти віку і професії не дозволить оцінити електоральний простір, оскільки буде занадто велика відмінність у виборі у людей одного віку, однієї професії. Вибір цих корелят, на нашому думку, можливий в країнах, де виборче право існує тривалий період часу, у виборців та їх спадкоємців є великий досвід оцінювання одних і тих же кандидатів, немає такої великої кількості партій, є кандидати, які реально захищають ті або інші професійні об'єднання.

Можна підтримати В.Ф. Коврова [7], який стверджує, що факторами, які можна визначити в якості найбільш значимих корелят, можуть бути:

- показники рівня життя населення (середня заробітна плата і середньодушовий дохід, прожитковий мінімум, частка працездатного населення, валовий регіональний продукт на душу населення, частка промислового і сільськогосподарського виробництва на душу населення тощо);

- показники забезпеченості населення (продуктами, товарами, водопостачанням, центральним опалюванням, каналізацією тощо), а не показники соціально-економічного розвитку, оскільки останні ставляться багатьма дослідниками під сумнів як найбільш значимі.

Багато в чому це можна пояснити тим, що виборці, в першу чергу, можуть оцінити найшвидше і правильно не загальний рівень розвитку країни або регіону, а власний рівень життя (рівень життя громадян).

При виділенні деяких соціально-економічних корелят можна, на нашу думку, говорити про їх обмежений вплив на результат голосувань. Процес визначення найбільш значимих і незначимих корелят пов'язаний із співвідношенням їх впливу відносно конкретної держави або регіонів. Також вибір саме параметричних найбільш значимих показників для розрахунків коефіцієнта кореляції пов'язаний з можливістю їх кількісного виміру і доступністю аналітичних матеріалів;

3) метод розколив. За допомогою цього методу можна визначити нові фактори голосувань, серед яких, наприклад, розкол «місто – село», «центр – периферія». За твердженням

І. А. Журкіної [6], оцінка електоральної статистики на рівні адміністративних районів і населених пунктів демонструє серйозні внутрішньо-регіональні відмінності. А саме: розкол «центр – периферія» може проявлятися в тому, що великі міста формують навколо себе зони електорального впливу, електоральний вибір яких відрізняється від периферійних сільських районів. Це багато в чому пов'язано з впливом фактора урбанізації. Як відмічають дослідники [3-6], також важливим фактором голосування можна вважати фактор вікової, національної, мовної структури населення.

Деякі автори в прикладних дослідженнях у рамках параметричної моделі використовують одночасно декілька кількісних методів.

Наприклад, на думку М.В. Гришина [3], кількісні методи дослідження електорального простору переважно можуть бути представлені статистичними і математичними методами. Автор [3] пропонує в якості найбільш прийнятних використати:

- показник амплітуди варіації підтримки;
- показник відношення максимального, мінімального і середнього результатів підтримки партії на окремих територіях.

Розрахунок статистичного коефіцієнта варіації (V), який застосовується для визначення нерівностей розподілів підтримки серед усієї безлічі даних, може бути здійснено за формулою 1 [3]:

$$V = \sigma / \bar{x} * 100\% \quad (1)$$

де σ – корінь з дисперсії;

\bar{x} – середнє арифметичне;

V – статистичний коефіцієнт варіації.

Згідно з теоретичними підходами, що визначають використання цього коефіцієнта [3-5], якщо його значення менше 33%, то розподіл вважається відносно однорідним. При перевищенні критичного порога 33% множина втрачає однорідність.

Таким чином, нерівність розподілу електоральної підтримки між територіальними спільнотами визначається через три статистичні коефіцієнти – коефіцієнт варіації, відношення максимального, мінімального і середнього значення підтримки партії в окремих регіонах (максимальний, мінімальний та середній коефіцієнт кореляції між підтримкою партії та найбільш вагомою корелятою на протязі послідовних виборчих кампаній).

Показник відношення максимального, мінімального і середнього результатів підтримки партії на окремих територіях М.В. Гришиним [3] запропоновано розраховувати за допомогою порівняльного електорального дослідження електоральної поведінки. Це порівняльне дослідження запропоновано проводити з використанням коефіцієнта лінійної кореляції Пірсона

за результатами подальших виборчих кампаній. Підсумком розрахунків є визначення максимального, мінімального і середнього результатів підтримки партії на окремих територіях.

Розрахунок вказаних індексів запропоновано проводити із застосуванням коефіцієнта лінійної кореляції Пірсона (r) між двома рядами даних за формулою 2:

$$r = \frac{\sum (y_{i1} - y_{cp})(y_{i2} - y_{cp})}{\sqrt{\sum (y_{i1} - y_{cp})^2 \sum (y_{i2} - y_{cp})^2}} \quad (2)$$

Згідно з підходами до визначення коефіцієнта лінійної кореляції (r), цей показник варіюється від -1 до 1.

Прийнято вважати, якщо:

(r) < 0,3, то зв'язок слабкий;

при (r) = (0,3÷0,7) – середній;

при (r) > 0,70 – сильний або тісний;

коли (r) = 1 – зв'язок функціональний, тобто повний, у громадських явищах практично не зустрічається;

для громадських явищ (у тому числі виборчих кампаній) зв'язок з кореляцією понад 0,85 вважається надзвичайно тісним [3].

Як вказує М.В. Гришин [3], метод лінійної кореляції Пірсона дозволяє визначити ступінь зв'язку між рядами кількісних даних.

Автором [3] запропоновано визначити максимальний, мінімальний і середній рівень кореляції між показником результатів підтримки партії і найбільш значимою соціальною кореляцією впродовж подальших виборчих кампаній (для кожної партії або тих партій, які були обрані).

Аналіз прикладного дослідження, проведеного М.В. Гришиним [3], виявляє стійкі закономірності, характерні для окремих територій. Наявність таких закономірностей підтверджує об'єктивний характер офіційних результатів виборів.

Також, як вказують дослідники [2-4], у розрахунках можна використати статистичний коефіцієнт кореляції рангів (Спірмена) (ρ) (формула 3):

$$\rho = 1 - \frac{6 * \sum d^2}{n * (n^2 - 1)} \quad (3)$$

де d – різниця значення рангів однієї з одиниць в першому випадку і в другому;

n – кількість одиниць, за якими здійснюється ранжирування;

ρ – статистичний коефіцієнт кореляції рангів (Спірмена).

Відповідно із методологічними підходами до розрахунків, так само як і при лінійній кореляції Пірсона, значення коефіцієнта кореляції рангів (ρ) варіюється від -1 до 1. Якщо:

(ρ) < 0,3, то зв'язок слабкий;

при (ρ) = (0,3÷0,7) – середній;

при (ρ) > 0,70 – сильний або тісний;

коли (ρ) = 1 – зв'язок повний [3].

На думку вчених [3-4; 7], коефіцієнт кореляції рангів представляє велику перспективність у розкритті стійкості територіальних відмінностей електоральних переваг. Якщо розташувати території за рангами за ступенем підтримки політиків (партій), можна виявити, що впродовж декількох виборчих кампаній розташування територій в цій шкалі залишається стійким. Цей метод дозволяє зафіксувати стійкість рангів окремих територій по відношенню до політичних сил. Аналіз матеріалів досліджень і теоретичних робіт свідчить, що розрахунок за методом лінійної кореляції Пірсона простіший у застосуванні, вимагає меншого володіння математичним інструментарієм.

Є.В. Лузіна [8] представила модель дослідження електорального простору на основі використання методів аналізу залежності географії впливу партій і найбільш значимих факторів. А саме, на думку автора, модель електорального аналізу може бути представлена методами:

1) кореляційним аналізом – розрахунком коефіцієнтів кореляції і перевіркою їх статистичної значущості;

2) факторним аналізом;

3) регресійним аналізом, який дозволяє визначити рівняння, які описують залежність голосування від того або іншого кількісного параметра;

4) одним із шляхів вивчення залежності географії впливу партій від різноманітних соціально-економічних параметрів - групуванням підсумків виборів за територіями і населеними пунктами різних типів [8].

Необхідно відмітити ще один математичний метод, який використовується у вивченні «переходів» виборців, – метод електоральної рухливості, який розраховується за допомогою Індексу електоральної рухливості (index of electoral volatility) [12]. Вказаний показник (V) може бути розрахований за формулою 4 [12]:

$$V = 1 / 2 * \sum |p_{i1} - p_{i2}| \quad (4)$$

де p_{i1} – це частка голосів, отриманих однією партією на перших виборах;

p_{i2} – частка голосів, отриманих партією на наступних виборах;

V – індекс електоральної рухливості (index of electoral volatility).

За твердженням Л.В. Сморгунова [12], цей показник дає загальне кількісне вираження мінливості розподілу симпатій електорату на двох порівнюваних виборах. Недоліком його є те, що для застосування потрібно, щоб в двох виборах брав участь незмінний перелік партій (чи

кандидатів). А ця умова для держав, які функціонують на території колишнього СРСР, іноді складно здійснювана.

Якщо застосовувати цей показник обмеженим чином (за відношенням до партій, що постійно беруть участь, або партійно-ідеологічних напрямів), то можна отримати певні дані. Але їх евристична цінність у цьому зв'язку буде сумнівна.

Також можна отримати дуже спірний показник, наприклад, порівнюючи результати виборів двох електоральних циклів (буде необхідно порівнювати результат підтримки не лише партій, що постійно беруть участь, але й «близких» партій, що вже саме по собі порушує об'єктивну неупередженість кількісного методу). Деякі автори [3] вказують, що погрішність при розрахунку цього коефіцієнта буде неминуче дуже великою, що вказує на недостатню достовірність методу.

Деякі дослідники будують модель аналізу електорального простору з використанням елементів електоральної географії на основі електоральної статистики застосовуючи метод розколів. Наприклад, О. Титков і М. Петров [10] аналіз електорального простору проводили на підставі методу зонального розколу «Північ-південь» і внутрішньорегіональних азональних факторів: «центр – периферія», «місто – село». Це дослідження було представлено в якості порівняльного аналізу статистичних даних результатів виборів по територіальних утвореннях, заявлених у напрямках зон розколів. Результати дослідження дозволили виявити відмінності виборчих переваг відповідно до зон розколів.

Незважаючи на достатнє поширення кількісних методів і, відповідно, параметричної моделі їх використовують більшою мірою в розвинених західних країнах, а на території країн колишнього СРСР використовуються якісні методи, засновані на гуманітарній моделі. Також іноді застосовують і якісні, й кількісні методи.

Прихильники якісних методів пояснюють обмеження кількісних методів дослідження,

зокрема їх нездатністю виявити особливості індивідуальної поведінки виборців. На думку вчених [3-4; 7], протиріччя в абсолютному визнанні кількісних методів були пов'язані з тим, що, з одного боку, дослідники прагнули проаналізувати і пояснити індивідуальний вибір виборця, а, з іншого боку, мали в розпорядженні лише сукупні дані.

Як вказує М.В. Гришин [3], якісні методи гуманітарної моделі, переважно, соціологічні і конкретно-соціологічні дослідження, дали можливість встановити індивідуальні кореляції між соціальними, культурними і політичними характеристиками виборців та їх поведінкою.

На нашу думку, результати, отримані тільки від методів гуманітарної моделі не зможуть повною мірою замінити тих результатів, які дозволяють отримати кількісні методи параметричної моделі, без інформації, наданої на точних даних, якими оперує статистика не можна представити повну і достовірну картину стану електорального простору.

Висновки. Можна зробити висновок, що представлені параметричні (кількісні) методи аналізу електорального простору дозволяють оцінити і визначити набір саме тих, які можуть увійти до моделі подальших досліджень з урахуванням можливостей дослідження, наявності статистичних даних і завдань оцінки.

При цьому параметризація конкретних подальших досліджень може, на нашу думку, бути визначена на основі бачення і напрямів дослідження. Наприклад, вибір рядів даних при кореляційному аналізі: співвідношення результатів виборчої кампанії з показником, який є найбільш значимим для виборців на території регіону тощо.

Також необхідно відмітити, що вибір для використання певних кількісних методів параметричної моделі дослідження повинно враховувати всі особливості політичного розвитку країни, особливо це стосується досвіду проведення виборчих кампаній, ступеню їх демократизації тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Анохина Н. Итоги голосования и электоральное поведение // Второй электоральный цикл в России (1999-2000) [Текст] / общ. ред.: В.Я. Гельман, Г.В. Голосов, Е.Ю. Мелешкина. – М.: Весь Мир, 2002. – С. 159.
2. Гайворонский Ю. Анализ результатов парламентских выборов 5 июня 2011 года в Турции [Электронный ресурс] / Ю. Гайворонский. – Режим доступа: <http://www.regional-science.ru/wp-content/uploads/2011/11/%D0%93%D0%B0%D0%B9%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%A2%D1%83%D1%80%D1%86%D0%B8%D1%8F-2011.pdf>
3. Гришин Н.В. Динамика электоральных предпочтений населения Юга России: Сравнительное исследование [Текст]: монография / Н.В. Гришин. – М.: Изд-во «Социально-политическая МЫСЛЬ», 2008. – 182 с.
4. Евстифеев Р.В. Мелодии электоральных пространств. Политический процесс и электоральные предпочтения избирателей (Владимирская область, 1999-2009 гг.) [Текст] / Р.В. Евстифеев. – Владимир: Собор, 2009. – 192 с.
5. Єхнич А.В. Основні напрями теоретико-прикладного аналізу електорального простору [Електронний ресурс] / А. В. Єхнич // Політологічні записки. – 2011. – № 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Polzap_2011_4_21.pdf
6. Журкина И.А. Сравнительный анализ электоральных предпочтений российских избирателей в регионах

- России разного типа [Электронный ресурс] / И.А. Журкина. – Режим доступа: <http://geopub.narod.ru/student/jurkina/1/main.htm>
7. Ковров В.Ф. Теоретико-методологический анализ электорального поведения: социологический аспект [Текст] : монография / В.Ф. Ковров. – М. : Изд-во «Палеотип», 2007. – 188 с.
8. Лузина Е.В. Особенности электоральных предпочтений российских избирателей в городах разного типа [Электронный ресурс] / Е.В. Лузина. - Режим доступа: <http://geopub.narod.ru/student/luzina/1/main.htm>
9. Парламентські вибори в Україні 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%B2%D0%B8%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B8_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96_2012
10. Петров Н. Электоральный ландшафт [Текст] / Н. Петров, А. Титков // Регионализация в развитии России: географические процессы и проблемы. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – С. 214-255.
11. Рейтинг економічного розвитку регіонів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://real-economy.com.ua/publication/ratings/8006.html>
12. Сморгунув Л.В. Современная сравнительная политология [Текст] / Л.В. Сморгунув. – М.: РОССПЭН, 2002. – 472 с.
13. Siegfried A. Tableau politique de la France de l'ouest sous la Troisieme Republique [Text] / A. Siegfried. – Paris : Librairie Armand Colin, 1913. – 536 p.

Стаття надійшла до редакції 01.12.2014

REFERENCES:

1. Anohina N. Itogi golosovaniya i elektoralnoe povedenie (Results of the voting and electoral behavior). *Vtoroy elektoralnyiy tsikl v Rossii (1999-2000)*. M.: Ves Mir, 2002. P. 159.
2. Gayvoronskiy Yu. Analiz rezultatov parlamentskih vyborov 5 iyunya 2011 goda v Turtsii (Analysis of the results of the parliamentary elections on 5 June 2011 in Turkey). Mode of access: <http://www.regional-science.ru/wp-content/uploads/2011/11/Gayvoronskiy-Turtsiya-2011.pdf>
3. Grishin N.V. Dinamika elektoralnyih predpochteniy naseleniya Yuga Rossii: Sravnitelnoe issledovanie (The dynamics of the electoral preferences of the population of Southern Russia: A Comparative Study). M.: *Izd-vo «Sotsialno-politicheskaya MYiSLB»*, 2008. 182 p.
4. Evstifeev R.V. Melodii elektoralnyih prostranstv. Politicheskiy protsess i elektoralnyie predpochteniya izbirateley (Vladimirskaaya oblast, 1999-2009 gg.) (Ringtones electoral spaces. Political process and electoral preferences of voters (Vladimir region, 1999-2009). Vladimir: *Sobor*, 2009. 192 p.
5. Yekhnnych A.V. Osnovni napriamy teoretyko-prikladnoho analizu elektoralnoho prostoru (The main directions of theoretical and applied analysis of electoral space). *Politolohichni zapysky*. 2011. № 4. Mode of access: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Polzap_2011_4_21.pdf
6. Zhurkina I.A. Sravnitelnyiy analiz elektoralnyih predpochteniy rossiyskih izbirateley v regionah Rossii raznogo tipa (Comparative analysis of the Russian electoral preferences of voters in the Russian regions of different types). Mode of access: <http://geopub.narod.ru/student/jurkina/1/main.htm>
7. Kovrov V.F. Teoretiko-metodologicheskii analiz elektoralnogo povedeniya: sotsiologicheskii aspekt (Theoretical and methodological analysis of electoral behavior: sociological aspect). M. : *Izd-vo «Paleotip»*, 2007. 188 p.
8. Luzina E.V. Osobennosti elektoralnyih predpochteniy rossiyskih izbirateley v gorodah raznogo tipa (Features of electoral preferences of voters in the Russian cities of different types). Mode of access: <http://geopub.narod.ru/student/luzina/1/main.htm>
9. Parlamentski vybory v Ukraini 2012 (Parliamentary elections in Ukraine 2012). Mode of access: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%B2%D0%B8%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B8_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96_2012
10. Petrov N. Elektoralnyiy landshaft (The electoral landscape). *Regionalizatsiya v razvitii Rossii: geograficheskie protsessy i problemy*. M.: *Editorial URSS*, 2001. P. 214-255.
11. Reitynh ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy (Rating economic development of regions of Ukraine). Mode of access: <http://real-economy.com.ua/publication/ratings/8006.html>
12. Smorgunov L.V. Sovremennaya sravnitel'naya politologiya (Modern comparative politics). M.: *ROSSPEN*, 2002. 472 p.
13. Siegfried A. Tableau politique de la France de l'ouest sous la Troisieme Republique. Paris : Librairie Armand Colin, 1913. 536 p.

Шелемба Михайло Михайлович – аспірант
Ужгородський національний університет
Адреса: 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3
E-mail: shelemba.m@gmail.com

Shelemba Mychajlo Mykhailovych – postgraduate
Uzhhorod national university
Address: 3, Narodna Str., Uzhhorod, 88000, Ukraine
E-mail: shelemba.m@gmail.com